

De Kraanvogel *Grus grus* in de provincie Drenthe in 1965-90

Henk Wessels

Voor Drentse vogelaars is schraalhans keukenmeester als het om Kraanvogels gaat. De periode 1965-90 leverde slechts 3840 exemplaren op, verdeeld over 225 waarnemingen. De meeste meldingen stammen uit Noord- en West-Drenthe. Het Fochteloërveen en de Dwingeloosche Heide zijn de enige plekken waar vrij regelmatig wordt gepleisterd. Drenthe valt net buiten de reguliere trekbaan van Kraanvogels.

Vrijwel elk voor- en najaar passeren Kraanvogels Nederland. Het zijn smalfronttrekvoegels. De westelijke uitloper van de trekbaan ligt over het oosten en zuidoosten van ons land. De trekfkans is dan ook het grootst in oostelijk Noord-Brabant, Limburg, de Gelderse Achterhoek en Twente. Het aantal Kraanvogels dat gemiddeld in Nederland wordt waargenomen ligt in het voorjaar op 600 en in het najaar op 3000 exemplaren (Wessels 1991). De sterkte van de doortrek in Nederland hangt af van de windrichting en windsnelheid in de trekperioden. Bij winden uit het oosten kunnen er grotere aantallen in ons land worden gezien. Het gaat dan soms om vele tienduizenden vogels (1976, 1980, 1982). Ongeveer tien procent van de doortrekkende Kraanvogels komt in ons land voor kortere of langere tijd aan de grond. In Drenthe worden niet elk jaar Kraanvogels waargenomen. In sommige jaren waarbij oostelijke winden de trekbaan doen verdriften, komen er ook meldingen uit Drenthe binnen. Daarnaast worden er onregelmatig kleinere groepjes waargenomen of betreft het meldingen van overzomerende exemplaren. Dit artikel geeft de resultaten weer van 25 jaar kraanvogelwaarnemingen in Drenthe.

Werkwijze

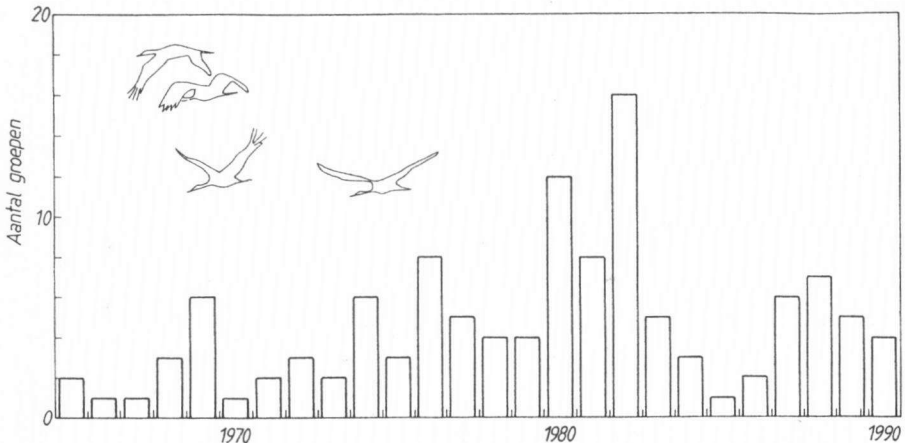
Waarnemingen van Kraanvogels in Drenthe worden niet systematisch verzameld. Om toch een beeld te krijgen, is er geput uit het archief van de Werkgroep Avifauna Drenthe (WAD). Daarnaast hebben verschillende vogelwerkgroepen, organisaties en individuele vogelaars gereageerd op een aantal oproepen in de WAD Nieuwsbrief. Het overzicht van de waarnemingsplaatsen geeft een goed beeld waar de waarnemers woonachtig zijn. De waarnemingsdata geven daarnaast een beeld van weekeinden, vakantiedagen en momenten met goed weer om buiten te zijn...

Resultaten

Aantallen

De Kraanvogel is in Drenthe een doortrekker in klein aantal (van Dijk & van Os 1982). Tijdens de onderzoeksperiode (1965-1990) is de soort jaarlijks in Drenthe waargenomen

(figuur 1). Totaal werden er 3840 Kraanvogels waargenomen, verdeeld over 225 waarnemingen. Normaal gesproken gaat het maar om enkele groepen per jaar. Sommige jaren (najaar 1976, voorjaar 1980 en najaar 1982) springen er uit. Ook elders in Nederland zijn dat jaren met meer kraanvogelwaarnemingen dan normaal. Vooral in november 1982 beleefden de Drentse vogelaars kraanvogeltrek van formaat. Begin november werden in zes dagen tijd 1790 exemplaren waargenomen.

Figuur 1. Aantal waargenomen groepen Kraanvogels in Drenthe in 1965-90.
Yearly distribution of Crane flocks in Drenthe in 1965-90.

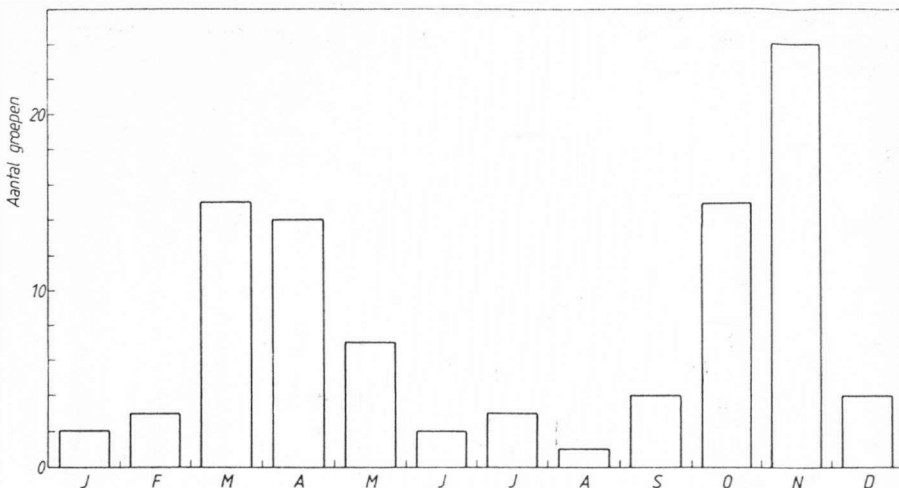
Verloop over het seizoen

Bij kraanvogeltrek zijn verschillende perioden te onderscheiden. Onder de voorjaarstrekperiode wordt de periode 15 februari tot en met 30 april verstaan. Kraanvogels waargenomen tussen 1 mei en 15 september worden gerekend tot overzomerende exemplaren. De periode van 16 september, tot en met 31 december is de najaarstrekperiode. Bij exemplaren die worden waargenomen tussen 1 januari tot en met 15 februari spreken we van overwinterraars.

De najaarstrek in Drenthe begint meestal in de derde week van oktober en bereikt haar hoogtepunt rond half november. De vroegste najaarswaarneming is van 28 september 1974 toen bij Frederiksoord 50 ex. werden waargenomen die in zuidwestelijke richting trokken. In sommige jaren worden er nog tot in december Kraanvogels waargenomen. Tijdens de wintermaanden (half december tot en met februari) is het aantal waargenomen Kraanvogels minimaal.

In het voorjaar worden de eerste waarnemingen meestal in maart gedaan. De vroegste datum is 25 februari 1972. Op die dag vlogen er 200 Kraanvogels in noordoostelijke richting over het Wapserveen bij Wapse. Een bijzondere melding was die van een groep van 22 exemplaren die op 22 januari 1989 in zuidwestelijke richting, dus richting overwinteringsgebieden, boven Ruinerwold werd gezien. Het aantal overzomerende en overwinterende vogels is klein (figuur 2). Meestal betreft het solitaire dieren, soms zijn het

kleine groepen. Deze dieren zijn vaak vrij goed te benaderen waardoor de indruk wordt gewekt dat het om vogels gaat die een minder goede conditie hebben.

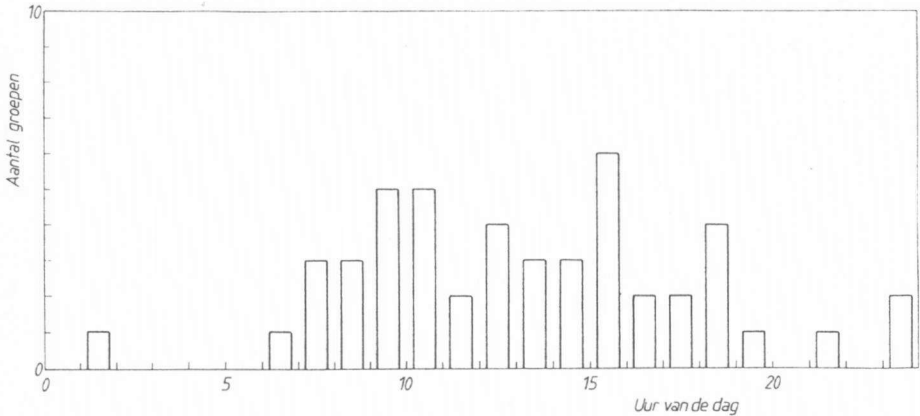
Figuur 2. Seizoensverloop van Kraanvogels in Drenthe, 1965-90.
Seasonal distribution of Crane flocks in Drenthe, 1965-90.

Doortrek gedurende het etmaal

De Kraanvogel is voornamelijk een dagtrekker. Thermiek is niet noodzakelijk voor deze vogelsoort om de trekroute af te leggen. Hij maakt er vrijwel geen gebruik van en is daardoor in staat om niet alleen overdag maar ook 's nachts grote afstanden te overbruggen. Ook bij harde (tegen)wind zijn waarnemingen gedaan van trekkende Kraanvogels. De nachttrekkers vormen een voor ons verwarrende factor binnen het trekbeeld. In het gunstigste geval kan er iets worden gezegd over het aantal passerende groepen. De meeste waarnemers zijn echter overdag actief, dus is de registratiekans van 's avonds of 's nachts trekkende Kraanvogels veel kleiner. Daar komt nog bij dat in donker uiteraard alleen de roepende exemplaren opvallen (figuur 3).

Groepsgrootte

Bij de verwerking van de gegevens is er vanuitgegaan dat de waarneming van een enkel exemplaar als groep wordt gerekend. De gemiddelde groepsgrootte voor Drenthe is 17 exemplaren (landelijk 53). Een klein deel van de Drentse waarnemingen heeft betrekking op solitaire vogels (56 waarnemingen).

Figuur 3. Verdeling over de dag van Kraanvogels in Drenthe, 1965-90.
Daily distribution of Crane flocks in Drenthe, 1965-90.

Trekrichtingen

De trekrichtingen zijn uitgesplitst naar voor- en najaarstrek (tabel 1). De vliegrichtingen komen overeen met het landelijk beeld. Opgemerkt dient te worden dat een waarneming maar een momentopname is. De trekrichting wil nogal eens veranderen tijdens de trek. Kraanvogels laten zich vaak leiden door contouren in het landschap (waterlopen, bosranden, snelwegen). Vooral bij trek op geringe hoogte speelt dit een rol.

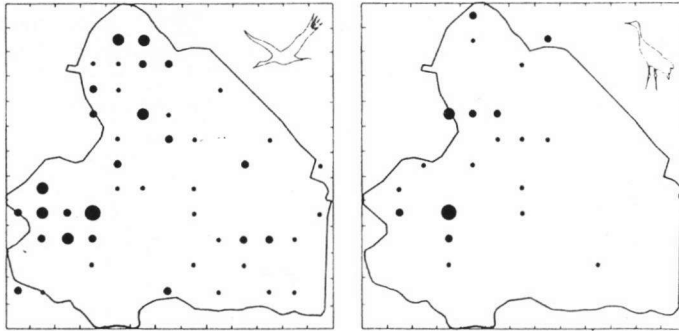
Tabel 1. Trekrichtingen van groepen Kraanvogels in Drenthe in voor- en najaar, 1965-90.
Flight directions of Crane flocks in spring and autumn in 1965-90.

Richting <i>Flight direction</i>	Voorjaar <i>Spring</i>	Najaar <i>Autumn</i>
N	6	1
NO	10	2
O	3	2
ZO	1	1
Z	1	11
ZW	-	23
W	1	13
NW	-	-

Verspreiding

De plekken in Drenthe waar met enige regelmaat Kraanvogels overtrekkend worden gemeld, vallen samen met de woonplaatsen van actieve vogelaars. Daarnaast lijken grote heidegebieden toch wel aantrekkingskracht op passerende Kraanvogels te hebben (ZW-Drenthe, Fochtelooërveen)(figuur 4). Dit komt goed overeen met de weinige plekken in Drenthe waar Kraanvogels pleisterend zijn vastgesteld (figuur 4). De Dwingeloosche Heide

en het Fochteloërveen zijn door hun grootschalige, vochtige karakter bij uitstek geschikt om als slaappleaatsen te dienen. Mogelijk speelt ook de aanwezigheid van voedsel in de directe omgeving een rol (landbouwgebied). De pleisterduur varieerde van enkele uren tot enkele weken. Vooral de overzomeraars vertoeven graag in laatstgenoemde gebieden.

Figuur 4. Voorkomen van overvliegende (links) en pleisterende (rechts) groepen Kraanvogels in Drenthe in 1965-90 (per atlasblok).

Geographical distribution (squares 5x5 km) of passing (left) and resting (right) flocks of Cranes in Drenthe, 1965-90.

Aantal groepen per blok: oplopend resp. 1, 2-5, 6-10, >10.

Number of flocks per square: in ascending order resp. 1, 2-5, 6-10, >10.

Discussie

Drenthe is de noordelijkste provincie in Nederland waar met regelmaat Kraanvogels trekkend en soms ook pleisterend worden gezien. Het westelijke deel van de provincie levert de meeste waarnemingen op. Dit laatste is vreemd, omdat de trekbaan van Kraanvogels in Nederland over het oosten en zuidoosten van ons land loopt (Glutz von Blotzheim, Bauer & Bezzel 1973). De schaarste aan waarnemingen van Kraanvogels in Oost-Drenthe is dan ook onverwacht. Waarnemingen elders in Nederland geven echter aan dat Kraanvogels mogelijk bij voorkeur over bekend landschap vliegen. Hiermee wordt bedoeld dat de soort reageert op landschapstypen die overeenkomst vertonen met die in de broed- en overwinteringsgebieden. De veen- en heidegebieden in ons land, en dus ook in Drenthe, voldoen aan dit beeld. In oostelijk Drenthe zijn, op één uitzondering na (Bargerveen), alle belangrijke hoogvenen in de afgelopen eeuw ontgonnen waarmee het landschap zijn aantrekkelijkheid voor Kraanvogels heeft verloren. Overigens is het de vraag of Drenthe ooit een belangrijke doortrek van Kraanvogels heeft gekend. Ook vroeger waren waarnemingen van Kraanvogels in Drenthe niet dik gezaaid. Evenmin telt Drenthe veel aardrijkskundige namen die hun ontstaan (vermoedelijk) aan Kraanvogels hebben te danken (Braaksma 1957). Daarnaast kan de reden van het geringe aantal waarnemingen in Oost-Drenthe wellicht prozaïscher zijn: er wonen te weinig vogelaars!

Dankwoord

Iedereen die waarnemingen beschikbaar stelde voor dit artikel wil ik graag bedanken. De Stichting Werkgroep Avifauna Drenthe en de Vogelwerkgroep de Koperwiek stelden hun waarnemingarchieven beschikbaar.

Summary: The Crane *Grus grus* in the province of Drenthe in 1965-90

In 1965-90, 3840 Cranes were registered in the province of Drenthe, based on 225 observations. It is a scarce migrant in most years, with occasionally higher numbers because of drift (November 1982: 1790 Cranes in six days)(fig. 1). The majority of flocks is seen in spring (March-April) and autumn (October-November), but small numbers are known to summer or winter (fig. 2). With few exceptions, Cranes were recorded during daylight (fig. 3). Flight directions are concurrent with known positions of staging and wintering areas, viz. NE in spring and SW and S in autumn (table 1). Most Cranes, both staging and passing, were recorded in the northern and western part of the province (fig. 4). This may be a result of the geographically biased distribution of observers, but also of the presence of large heatherfields in western Drenthe (potential resting areas).

Literatuur

- Braaksma S. 1957. Pleisterplaatsen van Kraanvogels, *Grus grus* L., in Nederland. *Ardea* 45: 143-167.
- van Dijk A.J. & van Os B.L.J. 1982. *Vogels van Drenthe*. Van Gorcum, Assen.
- Glutz von Blotzheim U.N., Bauer K.M. & Bezzel E. 1973. *Handbuch der Vögel Mitteleuropas*, Bd. 5. Akademische Verlagsgesellschaft, Frankfurt am Main.
- Wessels H. 1991. Kraanvogelpleisterplaatsen in Limburg in de jaren 1950-1990. *Limburgse Vogels* 2: 89-97.

*Adres: Bredevoortsestraatweg 115
7121 BG Aalten*